

Crisis bedreigt ook gemeentekas

Financieel onweer boven de gemeenten

Zowel de inkomsten (uit de aanvullende personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing) als de uitgaven (lonen en rentelasten) van de Belgische steden en gemeenten ondergaan de invloed van de crisis. De gevolgen ervan waren al sterk voelbaar in 2011. Voor het eerst zal een meerderheid van de gemeenten het dienstjaar beëndigen met een negatief saldo (meer uitgaven dan ontvangsten). In heel België zal 56 % van de gemeenten (327 van de 589) dit jaar in het rood eindigen: 70 % van de Vlaamse gemeenten, 47 % van de Brusselse en 39 % van de Waalse. De Vlaamse gemeenten hebben een iets grotere reserve uit de vorige jaren. Maar de gemeentelijke financiën evolueren in de drie gewesten naar een kritieke toestand. In 2011 lopen de tekorten op het eigen dienstjaar op tot 289 miljoen euro, tegenover 63 miljoen euro het jaar voordien.[\[1\]](#)

Eind september 2011 luidt de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) de alarmbel in een persbericht. “De financiële toestand van de lokale besturen gaat snel achteruit” heet het. De voornaamste oorzaken: de toenemende kosten voor de financiering van de pensioenen van vastbenoemde personeelsleden, de daling van de energiedividenden en de onzekerheid in verband met de Gemeentelijke Holding door de problemen bij Dexia. Verder zijn er nog de toenemende uitgaven van de OCMW's, als gevolg van de economische crisis (meer steunverlening, bijvoorbeeld aan uitgesloten werklozen, meer zorgvragen), en de opnieuw toenemende leninglast.[\[2\]](#)

We gaan hier dieper in op de oorzaken en op de gevolgen voor de gemeenten van deze penibele toestand: vertraging van de belastingsontvangsten en stijgende uitgaven.

Inkomsten onder druk

Drie soorten belastingontvangsten

De gemeenten hebben drie bronnen van inkomsten: 1. uit belastingen, 2. uit fondsen en toelagen en 3. uit eigen middelen. 51 % van de inkomsten komt vandaag uit belastingen, 37 % uit fondsen en toelagen en 12 % uit eigen middelen.[\[3\]](#)

De eerste en voornaamste bron van inkomsten is het aandeel uit belastingen, geïnd door de hogere overheden. Hierin onderscheiden we[\[4\]](#):

- de opcentiemen op de onroerende voorheffing (OOV),
- de belasting op het kadastraal inkomen geheven door de gewesten, gekend als “grondbelasting” (43 %)[\[5\]](#);
- de aanvullende personenbelasting (APB): het percentage belastingen (gemiddeld bijna 8 %) geheven bovenop de jaarlijkse belastingaanslag van de federale overheid en bestemd voor de gemeente (42 %);
- de overige lokale belastingen, dit zijn enerzijds de opcentiemen op de verkeersbelasting en ander kleine aanvullende belastingen (goed voor 2 %) en de specifieke lokale belastingen zoals op leegstaande panden, terrassen, drijfkracht, en tweede verblijven, afvalbelasting, parkeerbelasting, enz. (16 %) en anderzijds retributies voor geleverde prestaties (13%).

De tweede bron, fondsen en toelagen, bestaat uit

- het Gemeentefonds dat met de aanvullende personenbelasting voor een stabiele stroom van inkomsten voor de gemeenten zorgt;
- een aantal minifondsen en toelagen zoals het Tonusfonds in Wallonië, het Compensatiefonds in Brussel en de Eliabijdrage in Vlaanderen.[\[6\]](#)

De derde en laatste bron, de zogenaamde eigen middelen, haalt inkomsten uit:

- dividenden of opbrengsten van intercommunales (energie, water, afvalverwerking) of gemeentelijke bedrijven (bv. havenbedrijf) of van privébedrijven waarin de gemeenten aandelen hebben (bv. voorheen Dexia via de Gemeentelijke Holding);
- financiële opbrengsten van beleggingen;
- tarifiering van geleverde prestaties (bv. huisvuilophaling, binnen- en buitenschoolse kinderopvang, lidgeld bibliotheken, kunstacademies enz., aflevering van afschriften van documenten enz.).

Belastingen: verlagingen en verhogingen

Tino Delabie en Herwig Lerouge zorgden in *Marxistische Studies* nummer 74 al voor een doorlichting van de gemeentelijke financiën.[\[7\]](#) Het zet de ongelijkheden in de gemeentelijke financiën, tussen rijke en arme gemeenten, treffend uiteen.

Bovendien tonen de auteurs aan dat de belastingverlagingen die door de gewesten en federale regering, onder impuls van minister Reynders, in 2004 werden doorgevoerd, aanleiding hebben gegeven tot een uitholling van de belastingbasis voor de gemeentelijke ontvangsten. Men raamt de totale impact van deze belastinghervorming op de gemeentefinanciën op een min-inkomst van 240 miljoen euro. De gemeenten hebben geprobeerd dat op te vangen met een verhoging van de aanslagvoet voor de aanvullende personenbelasting (APB) en van de opcentiemen op de onroerende voorheffing evenals door een uitbreiding of een verhoging van lokale taksen (vooral voor huisvuilophaling).

Resultaat. Voor heel België verdubbelde tussen 1970 en 2009 het aandeel van de gemeentelijke APB in de totale belastingdruk. Concreet betekende dit dat het % aanvullende gemeentebelasting op je aanslagbiljet steeg van minder dan 6 % in de jaren 1970 naar gemiddeld 7,6 % in Wallonië en Brussel en 7,2 % in Vlaanderen in 2009. De belangrijkste stijgingen deden zich voor rond de jaren 80, maar ook en opnieuw tussen 2001 en 2003. Toen anticipeerden vele gemeenten met een verhoging van de aanslagvoet van de APB op de door minister Reynders nationaal toegekende belastingverlaging. Ook de grondbelasting (opcentiemen op de onroerende voorheffing of OOV) verdubbelde bijna tussen 1980 en 2010. Alleen al tussen 1995 en 2006 verhoogden die opcentiemen in België gemiddeld van 2100 tot 2540.

Een andere reden waarom de APB en OOV omhoog gingen was dat de gemeenten ook het verlies aan ontvangsten moesten compenseren veroorzaakt door het feit dat meer en meer zelfstandigen en bedrijfsleiders hun activiteiten onderbrengen in vennootschappen (de zogenaamde “managementvennootschappen”). Zo ontsnappen zij aan de personenbelasting. Ze zijn nog enkel onderworpen aan een (in de praktijk vaak zeer beperkte) vennootschapsbelasting. De gemeenten halen hieruit geen inkomsten.

Arme gemeenten zwaarder belast dan rijke

De in de laatste decennia doorgevoerde verhogingen van de aanvullende personenbelasting (APB) en van de opcentiemen op de onroerende voorheffing (OOV of grondbelasting) hielden het “klassenvoordeel” voor de rijkere steden en gemeenten tegenover de armere onveranderd in stand. Voor 2011 zien we volgende tarieven.

Voor de APB (“gemeentebelasting”)

- Knokke-Heist 0 %. De (super)rijken zoals Maurice Lippens (Suez en ex-Fortis) die daar in grote getale hun hoofdverblijfplaats vestigen, betalen dus geen gemeentebelasting op hun inkomen. In Antwerpen en Zelzate daarentegen betalen de inwoners 8 % APB, in Genk 7 %.
- In Wallonië is er een gelijkaardige kloof. Zo bedraagt de APB in Lasne (de rijkste gemeente van Waals Brabant) 5,8 %. In Charleroi, La Louvière en Herstal bedraagt ze 8,5 %.

Voor de grondbelasting (OOV)

- In Vlaanderen is in het rijke Sint-Martens-Latem het tarief slechts 750 opcentiemen (x 2).[\[8\]](#) In het meer volkse Antwerpen is het tarief (1350 x 2) bijna dubbel zo hoog, net zoals in Genk (1150 x 2) en Zelzate (1450 x 2).
- In Wallonië is het gemeentelijk klassenonderscheid even opvallend : in Lasne, de rijkste gemeente van Wallonië (Waals Brabant), komen ze ervan af met 1400 opcentiemen. In Luik (2870) en La Louvière (2850) dragen ze het dubbele af. Ook in Charleroi en Herstal (2600) ligt dit niet veel lager.

Minder belastingen... voor de bedrijven

Ook op gewestelijk vlak staat de belastbare basis waarop men de gemeentelijke inkomsten berekent, sterk onder druk. Hierbij is ook het mechanisme van fiscale wedijver belangrijk. Een wedijver die er vooral op gericht is de bedrijven minder lokale belastingen te laten betalen. Dat gebeurde onder druk van de werkgeversorganisaties VOKA, UNIZO en UWE (Union Wallonne des Entreprises) die deze belastingen “pestbelastingen” noemen. Ze vonden een gewillig oor bij de gewestregeringen.

Zo besliste Wallonië in 2006 om, in het kader van het Marshallplan, alle investeringen in materieel en uitrusting die worden verworven of nieuw gebouwd, vrij te stellen van onroerende voorheffing. Men raamt de impact van deze maatregel tussen 2006 en 2009 op een min-inkomst van 22,9 miljoen euro. Het gewest engageerde zich echter om de impact van deze maatregel op de lokale overheden te compenseren.

Een andere maatregel van het Marshallplan was de afschaffing, in 2008, van de gemeentebelasting op drijfkracht[\[9\]](#) voor elke nieuwe investering die verworven wordt of nieuw gebouwd.[\[10\]](#)

Samen met de afschaffing van een andere gemeentebelasting op bedrijven, de “compenserende industrietaks”, kwamen deze twee nieuwe belastingverlagingen, voor de Waalse gemeenten, neer op een min-inkomst van ongeveer 35 miljoen euro op 4 jaar tijd. Vooral ten koste van sterk geïndustrialiseerde steden en gemeenten. In Herstal bijvoorbeeld dragen de bedrijven nog slechts voor 5 % bij aan de inkomsten van de gemeente tegenover 44 % door de burgers.

Vlaanderen volgde grotendeels de voorbeelden uit Wallonië. Daartoe sloot het in 2008 een “lokaal pact” af met de 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest. In ruil voor ondermeer een gedeeltelijke overname van de schuld van de gemeenten door het gewest (tot max. 100 euro per inwoner) moesten die zich engageren om een aantal lokale belastingen af te schaffen of niet te verhogen en geen nieuwe heffingen meer in te voeren zonder voorafgaande aankondiging. Concreet dienden de gemeenten volgende maatregelen te treffen: afschaffing van belastingen op kantoorruimten en op tewerkgesteld personeel, vrijstelling van opcentiemen op de onroerende voorheffing voor nieuw materieel en uitrusting, de verplichting nakomen om eventuele verhogingen van heffingen ten laste van de bedrijven of de invoering van nieuwe minstens 12 maanden op voorhand aan te kondigen.

Het gevolg was dat voor het aanslagjaar 2009 de belasting op tewerkgesteld personeel werd afgeschaft in de laatste drie gemeenten waar ze nog van kracht was. Ook de belasting op kantoorruimten is nu in alle gemeenten verdwenen. In de praktijk heft ook nog slechts een kleine minderheid van de gemeenten belastingen op reclaimedrukwerk, bankautomaten enz.

Naar het voorbeeld van Wallonië wordt ook in Vlaanderen de belasting op drijfkraft afgebouwd. In 2010 bestond deze belasting nog in 104 gemeenten (op 308), dat is alweer 10 minder dan in 2009. Ze was na de belasting op huisvuil de belangrijkste rechtstreekse inkomstenbron voor heel wat steden en gemeenten. Zeker voor steden met veel industrie was deze belasting niet onbelangrijk, zoals bijvoorbeeld in Antwerpen. Toch is de opbrengst, door diverse verminderingen en aanpassingen, ook daar gedaald tot slechts 10 % van de 270 miljoen euro eigen inkomsten van de stad.^[11] De vermindering van de belasting op drijfkraft levert vooral grote multinationals profijt op (vooral voor BASF: 500.000 euro/jaar).

Het eindresultaat was dat in 2010 de ondernemingen in Vlaanderen nog slechts 10 % opbrengen van de inkomsten die de gemeenten halen uit lokale belastingen.

Ook het Brusselse gewest nam initiatieven om de onroerende voorheffing op materieel en uitrusting te bevriezen en de afschaffing ervan te bestuderen.

Komt daarbij dat de inwoners van rijkere gemeenten bij al die belastingverhogingen hun relatief voordeel tegenover de armere steden en gemeenten ruim behielden. Dit geldt zowel voor de gemeentebelasting als voor de grondbelasting.

Minder Gemeentefonds...

Tot begin jaren 70 haalden de meeste gemeenten nog meer dan de helft van hun inkomsten uit het Gemeentefonds. Na de oliecrisis van 1973 zorgden besparingen voor een halvering van het Gemeentefonds. Vanaf 1976 begon men in uitvoering van de eerste staatshervorming van de jaren 70, met de splitsing van het Gemeentefonds in drie gewestelijke entiteiten. Het resultaat was een afkalving van het Gemeentefonds al in 1978 tot nog maar 30 % van de gemeentelijke ontvangsten. In 1989 zakte dit verder tot 25 %, om uiteindelijk in 2009, terug te vallen tot slechts 20 % van de gemeentelijke ontvangsten.^[12]

Deze problematiek stelt zich het scherpst in de grote en regionale steden die in Vlaanderen 38 % van hun middelen uit de fondsen halen. Voor de andere gemeenteclusters ligt dit globaal genomen rond de 10 à 20 %.^[13] De Brusselse gemeenten werden extra onrechtvaardig behandeld bij de regionalisering van het Gemeentefonds. In 1976 ontvingen ze nog 20 % van dit fonds. Vanaf 1982 kregen ze slechts 8 à 9 % van het totale bedrag, dat de drie geregionaliseerde Gemeentefondsen uitkeerden.^[14] In 1977 vertegenwoordigden de subsidies van het Gemeentefonds nog altijd 51 % van de totale inkomsten van de Brusselse gemeenten. In 2004 waren ze goed voor nog maar 23 %.^[15] Concreet ontvangen de Brusselse gemeenten vandaag gemiddeld 250 euro per inwoner uit het Gemeentefonds. In Gent, Antwerpen, Luik en Charleroi gaat het al gauw om duizend euro per inwoner.

Als rijker gewest int het Vlaamse Gewest meer belastingen. Het kon de voorbije tien jaar het Gemeentefonds gemiddeld met 3,5 % per jaar laten stijgen of met 1,7 % boven op de inflatie.^[16] De Waalse gewestregering zag de voorbije twintig jaar haar Gemeentefonds met gemiddeld 1,7 % per jaar stijgen, wat overeenkomt met een indexering. Om tegemoet te komen aan de problemen van de gemeenten richtte men vanaf 2001 minigemeentefondsen op, zoals het Tonusplan as 1 en as 2. Respectievelijk in 2007 en 2010 schafte men ze opnieuw af. Vanaf 2011 voorziet Wallonië een jaarlijkse indexering van het Gemeentefonds, met een percentage dat 1 % meer bedraagt dan de inflatie.

Deze stelselmatige afbouw van het Gemeentefonds beroofde de gemeenten van hun meest stabiele inkomstenbron. Belangrijke verhogingen van de inkomsten uit belastingen konden het verlies gedeeltelijk compenseren. Wat de Waalse gemeenten betreft “was in 1986 het aandeel van de ontvangsten uit fondsen en van de fiscaliteit in de gewone financiering van de gemeenten ongeveer even groot (respectievelijk 28,1 % en 31,8 %). In 2006 lag het aandeel van de belastingopbrengst bijna tweemaal zo hoog als dat van de fondsen. Hieruit blijkt dat de gemeenten de belastingdruk hebben moeten verhogen om hun opdrachten te kunnen financieren.”^[17]

Meer uitgaven...

Sociale uitgaven

In de periode 2004 – 2008 verdubbelt het tekort op het eigen dienstjaar bij de Vlaamse gemeenten.^[18] De overdrachten aan het OCMW stegen het snelst, met 20,83 %.^[19] Deze bedroegen in 2010 gemiddeld 128 euro per inwoner (tegenover 109 euro in 2008^[20]), iets minder dan de 134 euro die jaarlijks wordt overgedragen aan de politiezones (122 euro in 2008). De gemiddelde schuld van de Vlaamse OCMW's steeg tussen 2003 en 2006 van 4,88 naar 5,42 miljoen euro. In 2008 bedroeg dit al 6,22 miljoen euro per OCMW.

De hogere uitgaven en schulden hebben in de eerste plaats te maken met een toename van de noden in het kader van de vergrijzing, zoals thuisverpleging en huisvesting voor ouderen.^[21] Inzake ouderenzorg en OCMW-rusthuizen heeft de federale overheid een aantal maatregelen vooropgesteld die tussen 2006 en 2010 gerealiseerd moeten worden om tegemoet te komen aan de groeiende noden.^[22] Volgens een raming van de Federatie van de OCMW's van de Union des villes et communes de Wallonie bedragen de investeringen die nodig zijn om aan deze noden tegemoet te komen, 174,7 miljoen euro.

Een dossier, ingediend bij het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) raamt dit bedrag voor Vlaanderen op 180 à 250 miljoen euro. Uit het antwoord op een parlementaire vraag in het Brusselse parlement blijkt dat de totale kosten in dit gewest zouden oplopen tot 100 miljoen euro. De studie die deze ramingen publiceerde, waarschuwde dan ook al in 2007: “De maatregelen vervat in het Koninklijk Besluit van 21 september 2004 en in het akkoord van 18 juli 2005 zouden de financiële toestand van de gemeenten negatief kunnen beïnvloeden wanneer een deel van de kosten die ze met zich meebrengen niet gefinancierd wordt door de federale overheid. Als dat het geval is, zal wellicht de gemeentetoeleage aan het OCMW moeten opgetrokken worden.”^[23]^[24]

Daarnaast zorgt de crisis voor meer werklozen. Tegelijk probeert de federale overheid te besparen op de werkloosheidsuitkeringen door werklozen te schorsen. Om te overleven wenden die zich tot de OCMW's voor een leefloon of voor bijstand voor het betalen van hun elektriciteit-, gas- en waterfacturen, huur enz. Volgens de wettelijke bepalingen moeten gemeenten bijdragen in de tekorten van het OCMW en van de politiezone waartoe ze behoren. In Wallonië berekenen de OCMW's de impact van de schorsing van werklozen op hun budgetten voor 2011 al op 18 miljoen euro. Ook in Vlaanderen zien we door de crisis een snelle toename in de schulden van de OCMW's.^[25]

Dit probleem gaat zich nog scherper stellen door de nieuwe besparingsmaatregelen van de regering Di Rupo. Zij zullen de financiële problemen van de OCMW's nog doen toenemen.

Zwaardere pensioenlasten

Een ander torenhoog probleem voor de gemeentefinanciën is de pensioenlast. De gemeenten dienen de ambtenarenpensioenen te verzekeren van hun statutair benoemde personeelsleden. Daarvoor betaalden ze tot nu toe 30 %

pensioenbijdrage op de totale loonmassa van hun statutair benoemden. Maar dat volstaat niet meer. Het aantal gepensioneerdde gemeenteambtenaren stijgt immers sterk en zoals iedereen leven ze ook langer. De meeste gemeenten probeerden al lang hun bijdragen gedeeltelijk te omzeilen door het aantal statutaire aanstellingen drastisch te verminderen of zelfs volledig te stoppen.

In juli 2011 van dit jaar lanceerde de Union des villes et communes de Wallonie (UVCW) een ware noodkreet: “Een voorontwerp van wet van 20 juli 2011 betreffende de hervorming van de financiering van de pensioenen van de gemeenteambtenaren brengt een substantiële stijging met zich mee van de uitgaven voor de gemeenten, geraamd op honderden miljoenen euro per jaar tegen 2016. Deze nieuwe pensioenlasten zijn zo hoog dat ze een bedreiging vormen voor het huidige tewerkstellingsvolume in sommige gemeenten, met alle negatieve gevolgen voor de dienstverlening aan de bevolking van dien.”[\[26\]](#)

Inmiddels werd de nieuwe wet van 24 oktober 2011 op de financiering van de ambtenarenpensioenen goedgekeurd in het parlement en in het Staatsblad gepubliceerd. Stapsgewijze zal de pensioenbijdrage van 30 % op de totale loonmassa der statutairen, met 1,8 % à 2 % per jaar stijgen om tegen 2016 voor alle lokale besturen een basisbijdragevoet te bereiken van 41,5 % (inclusief 7,5 % werknemersbijdrage). Een lokaal bestuur dat een grotere pensioenlast heeft dan het bedrag van de betaalde basisbijdragen zal een responsabiliseringsbijdrage van 50 % moeten betalen op resterende pensioenlast die niet gedekt is door betaling van de basisbijdragevoet.

Met een aantal overgangsmaatregelen tot 2012, waarvoor geld wordt geput uit de steeds kleinere reserves van het stelsel der pensioenen van de ambtenaren van de lokale besturen, probeert de regering de gemeentebesturen te paaien. Toch herbevestigen zowel de Waalse als Vlaamse verenigingen van steden en gemeenten (UVCW en VVSG), in hun eerste reacties, hun grote bezorgdheid dat de gemeenten de sterk toenemende pensioenlasten onmogelijk nog alleen zullen kunnen dragen.

Om het dreigende failliet van de pensioenkas van de lokale ambtenaren af te wenden, kwam vanuit de gemeenten die wel nog relatief veel ambtenaren statutair aanstellen, het voorstel om gemeenten die profiteren door niet meer vast te benoemen, te beboeten. Zo ver zal het evenwel niet komen. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) stelde, tijdens het debat voorafgaand aan de herziening van de wet op de financiering van de pensioenen van de vastbenoemde ambtenaren: “Voor de Vlaamse gemeenten, OCMW’s en politiezones zal deze operatie een meeruitgave betekenen van meer dan 70 miljoen euro per jaar. Dit is meer dan het bedrag waarmee het Gemeentefonds jaarlijks stijgt: dit wordt dus helemaal opgesoupeerd door de toenemende pensioenuitgaven.”[\[27\]](#)

Zowel de UVCW als de VVSG eisen dat de federale staat alvast financieel zou tussenkomen in de pensioenen van twee sectoren, met name het personeel van de openbare ziekenhuizen en de politie. Verder bewandelen ze een aantal “patronale” pistes die ons zeer bekend in de oren klinken vanuit de privésector: “Langer werken in de plaatselijke openbare sector, een wetgeving met incentives ... om effectief tot 65 jaar aan de slag te blijven, herziening van de berekeningswijze zelf voor de pensioenen. Alsook het aantal dienst jaren waarop het pensioen wordt berekend (niet meer zoals nu de laatste 5 jaar, maar 10 jaar of zelfs de hele beroepsloopbaan...)” Ten slotte doen ze ook voorstellen om nog meer mensen met GESCO-statuut te kunnen aanwerven, de controle op het opnemen van ziekteverlof op het einde van de carrière te bemoeilijken enz.

De statutair benoemden vertegenwoordigen bij de lokale besturen nog maar 38 % van het totale personeelsbestand. Om de overige 62 % contractueel aangeworven personeelsleden te kunnen houden en motiveren, moest dringend iets gedaan worden aan de discriminatie waarvan zij het slachtoffer zijn. Die uit zich vooral op het vlak van hun toekomstig pensioen, dat

beduidend lager ligt dan dat van hun collega's statutaire ambtenaren. Onder druk van de vakbonden werd bekomen dat de gemeenten vanaf 2010 zullen bijdragen voor de zogenaamde opbouw van een tweede pensioenpijler (aanvullend pensioen) voor de contractuelen. Het budget hiervoor bedraagt 8 % van de loonmassa van de contractuelen. Dat verzwaart uiteraard de gemeentebegroting. Voor een grote stad als Antwerpen gaat het om een bedrag van 4,6 miljoen euro per jaar.

Privatiseringen

De belastingverhogingen van de jaren 90 en een aantal schuldherschikkingen, doorgevoerd met behulp van de gewestregeringen, zorgden ervoor dat de gemeentefinancïes opnieuw een beetje op orde kwamen. De golf van privatiseringen en liberaliseringën, opgelegd door de Europese Unie, vormden echter een nieuwe bedreiging en hebben de laatste vijf jaar de gezondheid van de gemeentefinanciën zwaar aangetast. Ook de bankencrisis van 2008, gevolgd door een economische crisis, een crisis van de staten (door de tekorten op hun begrotingen) en uiteindelijk de crisis van de eurozone, spelen een rol.

Banken gokten op de beurs, gemeenten betalen

De voorloper van Dexia heette het *Gemeentekrediet*. Het was een openbare bank, opgericht in 1860 voor het beheer van de middelen van de lokale besturen in ons land. In 1996 ging men onder impuls van toenmalig minister van overheidsbedrijven Elio Di Rupo over tot privatisering van de bank. De reden? De Belgische overheid had beslist om toe te treden tot de euro. Om de Maastrichtnormen te halen, moest België de schuld verminderen. Het Gemeentekrediet besliste al snel om te gaan samenwerken met Credit Local de France. Daartoe werden Dexia België en Dexia France opgericht. In deze beursgenoteerde banken konden de gemeenten niet langer rechtstreeks participeren en daarom werd de Gemeentelijke Holding opgericht.

De aandelen van de Belgische steden en gemeenten werden ondergebracht bij de Gemeentelijke Holding die zo 14,1 % van het vermogen van Dexia in handen kreeg. De Gemeentelijke Holding behield in eerste instantie haar maatschappelijke functie: het geld van de lokale besturen beheren en investeren in de financiële sector (Dexia), in nutsbedrijven, in hernieuwbare energie en in vastgoed. De Gemeentelijke Holding gebruikte hiervoor het kapitaal van haar aandeelhouders (de steden en gemeenten) en een beperkt aantal leningen. Voor de steden en gemeenten waren de aandelen die de Holding had bij Dexia, een belangrijke bron van inkomsten. Gemiddeld haalden zij 0,7 % van hun inkomsten uit de jaarlijkse dividenden op deze aandelen.

In 1999 werden het Belgische en Franse Dexia gefusioneerd tot de holding Dexia NV. Vanaf dan behoorde Dexia bij de grote jongens. De holding wilde een belangrijke speler worden op de internationale financiële markten en mee de superwinsten en superbonussen opstrijken van het uitdeinende casinokapitalisme.

Gedaan met de oude bedrijfscultuur. Het Gemeentekrediet was niet alleen “niet sexy genoeg”, het maakte vooral veel te weinig winst. Men ging de kosten drukken (lees: meer activiteiten met minder personeelsleden) en haalde de geheime wapens van de hefboom en de speculatie boven. De koers van Dexia deed het uitstekend en ook de winsten gingen omhoog. De bank maakte bovendien een grote indruk door bijna jaarlijks een nieuwe kleinere bank op te slokken, zoals Financial Security Assurance (VS), BACOB en DVV (België), Otzar Hashilton Hamekomi (Israël) en Denizbank (Turkije).

Omdat Dexiabank zich profileerde als de marktleider inzake lokale kredieten, moest ook daar het rendement omhoog. Vanaf 2004 ging het bij de Gemeentelijke Holding goed fout. Op vier jaar tijd zag de Holding haar schulden vermeerderen van 186 miljoen euro (in 2004) tot 1,8 miljard (in 2008). Dit komt neer op een vertienvoudiging van de schulden, terwijl het eigen vermogen van de Holding ongeveer gelijk bleef. De belangrijkste oorzaak van deze schuldvermeerdering waren twee

leningen, voor in totaal bijna 1,3 miljard euro, die de holding aanging bij Dexia. Nu blijkt dat die leningen onder andere gebruikt werden om... aandelen van Dexia te kopen.

Toen de financiële crisis in de VS uitbrak in 2008 zat Dexia, via haar Amerikaanse dochter FSA, mee in het oog van de storm. Ze diende op 28 september 2008 gered te worden door een kapitaalverhoging van 6,4 miljard euro. De Franse en de Belgische overheden namen daarvan het leeuwenandeel voor hun rekening door aandelen van Dexia NV te kopen aan de toenmalige koers van 9,9 euro per aandeel. De inbreng van de Belgische overheden in Dexia NV was als volgt verdeeld:

- Federale Staat: 1 miljard euro
- Vlaams Gewest 500 miljoen
- Waals Gewest 350 miljoen euro
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest 150 miljoen euro
- Gemeentelijke Holding (gemeenten en provincies) 500 miljoen

Samen waren onze overheden in 2008 dus goed voor 2,5 miljard staatssteun aan Dexia.

De gemeenten moesten niet alleen meer geld stoppen in Dexia, vanaf nu kregen ze ook geen dividenden meer op hun aandelen in de Gemeentelijke Holding. Nochtans hadden alle gemeenten de voor het jaar 2009 voorziene dividenden al ingeschreven in hun begroting van 2010. Het wegvallen van deze dividenden was een bittere pil, zeker voor steden met belangrijke participaties zoals Antwerpen en Oostende.

Toch lieten de meeste gemeenten zich in 2009 opnieuw verleiden om zich, aan de zijde van Dexia, nog wat dieper in het financiële moeras te wagen. De gewestregeringen spoorden hen aan deel te nemen aan een nieuwe kapitaalverhoging van de Gemeentelijke Holding. Deze belangrijke aandeelhouder van Dexia verkeerde toen in acute geldnood. Men beloofde de gemeenten die intekenden op de nieuwe “preferente aandelen” een spectaculair dividend van maar liefst 13 % per jaar. Behalve Gent, stapten de meeste gemeenten mee in de operatie en leenden daar geld voor. In 2010 kregen de gemeenten effectief die 13 % op hun nieuwe aandelen.

In een communiqué van haar 15 gemeenteraadsleden in september 2009 verzette de PVDA zich als enige partij tegen de vraag tot kapitaalbreng in de Gemeentelijke Holding. [\[28\]](#) Ook Daniël Termont (SP.A), burgemeester van Gent, besloot samen met zijn college om niet in te gaan op het “aantrekkelijke” aanbod van de Gemeentelijke Holding en Dexia, met als argument: “Het is geen opdracht van steden en gemeenten om publiek geld te investeren in een commerciële bank.”

In oktober 2011 gaat Dexia een tweede maal onderuit. De koers van het aandeel, dat ooit 28 euro noteerde, was gezakt tot 0,3 euro. De Belgische staat koopt Dexia Bank België over voor 4 miljard euro.

Inmiddels werd de situatie van de Gemeentelijke Holding, wiens voornaamste participatie bestond uit waardeloos geworden Dexia-aandelen, helemaal onhoudbaar. [\[29\]](#) Om een faillissement te vermijden ging de Gemeentelijke Holding in “vereffening”, zodat ze nog wat tijd kreeg om haar bezittingen te verkopen. De Holding zou nog 1,6 miljard aan schulden moeten aflossen. Dat kan voor ongeveer de helft door de verkoop van haar bezittingen. Men “verdeelde” de overblijvende schulden tussen het genationaliseerde Dexia (lees: de staat), de gewesten (lees: de staat) en de federale overheid (lees: de staat). Kortom, vijftien jaar na de privatisering van het Gemeentekrediet (dat verkocht werd voor 750 miljoen euro) lopen de kosten voor het roekeloze speculeren op tot bijna 10 miljard euro. [\[30\]](#)

Voor de steden en gemeenten is de ondergang van de Gemeentelijke Holding een dure grap. De meeste schepenen van financiën proberen de omvang van het debacle te minimaliseren door er naar te verwijzen dat ze toch zo’n vijftien jaren mee

geprofiteerd hebben van de hoge dividenden van Dexia. Blijft dat het in Dexia geïnvesteerde kapitaal nu volledig verloren is. Sinds 2009 zagen de gemeenten al bijna twee miljard euro aan kapitaal bij de Gemeentelijke Holding in rook opgaan. Ze zien de dividenden op hun gewone Dexia-aandelen aan hun neus voorbijgaan. Het dividend van 13 % op hun bijkomende investering van 500 miljoen van eind 2009 hebben ze maar een jaar gekregen (in 2010). Alle participerende gemeenten hadden het opnieuw in begroting voor 2011 ingeschreven maar kregen niets. De stad Antwerpen liep zo 3 miljoen euro inkomsten mis, waar ze voor 2011 en de volgende jaren op gerekend had. De gemeenten, die de volle 13 % in hun begrotingen voor 2011 hadden ingeschreven, moeten een nieuw gat dichtrijden.[\[31\]](#)

De gemeente Schaarbeek nam eind 2009 voor 9,5 miljoen euro deel aan die kapitaalverhoging van de Gemeentelijke Holding. Zij voelt zich zo zwaar bedrogen dat ze een rechtszaak inspant tegen de Gemeentelijke Holding. Ze vraagt de integrale terugbetaling van haar inbreng van 9,5 miljoen, 1,9 miljoen als vergoeding voor de intrest op een lening die Schaarbeek aanging bij Dexia Bank om mee te kunnen doen aan de kapitaaloperatie en 11,4 miljoen schadevergoeding [\[32\]](#)

Door de Dexia-catastrofe zijn een hele resem maatregelen om de schuldenlast van de gemeenten te verminderen met één klap tenietgedaan. De ergste gevolgen van het Dexia-debacle zullen pas in de komende maanden en jaren duidelijk worden. En wel in de vorm van maatregelen die zowel de federale als de gewestelijke overheden gaan moeten nemen om de miljarden schulden terug te betalen die zij moesten aangaan voor de dubbele “redding” van Dexia (in 2008 en in 2011) en voor de vereffening van de Gemeentelijke Holding.

Energiemarkt “vrij”, gemeenten de klos

Het Vlaamse Gewest voerde de door de Europese Unie opgelegde liberalisering van de energiesector (elektriciteit en gas) door in 2003. Het Waalse gewest volgde in 2005 en het Brusselse gewest pas in 2007, de absolute Europese deadline. De vrijmaking van de energiemarkt legde een splitsing op tussen de verkoop van elektriciteit en gas, enerzijds, en het transport en de distributie anderzijds. Voor de vrijmaking haalden de gemeenten, via hun participatie in zuivere of gemengde intercommunales, heel wat dividenden uit de verkoop van elektriciteit en gas.

Na de vrijmaking vielen die inkomsten grotendeels weg. In 2004, een jaar na de vrijmaking in Vlaanderen, schat men het verlies aan dividenden voor de Vlaamse gemeenten al op 69 miljoen euro. De Waalse gemeenten die in 2002 nog voor 120 miljoen aan dividenden opstreken door de verdeling van energie, wachtte na de liberalisering een nog groter verlies.[\[33\]](#) Volgens een studie van Dexia ontvingen alle gemeenten samen, voor de liberalisering (in 2000), nog 765,8 miljoen euro aan dividenden (of 7 % van hun gewone ontvangsten). In 2005 beliepen de energiedividenden nog slechts 392,0 miljoen euro of 3 % van de gewone ontvangsten. Dit is een daling van nagenoeg 50 %.[\[34\]](#)

Om het verlies aan inkomsten voor de gemeenten te compenseren, legde de federale Vlaamse overheid de Elia-heffing op. Men rekende die taks echter door aan de consument. In het jaar na de liberalisering steeg in Vlaanderen het aandeel van de taken op de energiefactuur met 215 %. Ook de transport- en distributiekosten, aangerekend door distributienetwerkbeheerders (DNB's) zoals Eandis en Infrax, stegen fors.

De gemeenten kunnen, via intercommunales zoals IVEG in Antwerpen, wel nog aandelen aanhouden in de DNB's, maar die brengen weinig dividend op. [\[35\]](#) Door de weigering van de energieregulator CREG om de distributietarieven te verhogen, verliezen de gemeentelijke intercommunales in 2011 naar schatting 80 miljoen energiedividenden. De DNB's en de gemeenten oefenen dan ook druk uit op de regering om verhoging van de tarieven toe te staan. Hun voornaamste argument is dat de crisis de hen door de overheid opgelegde opdrachten sterk doet toenemen (plaatsing van budgetmeters). Als zij hun

slag thuis halen zullen de gemeenten opnieuw wat meer energiedividenden hebben. Ze zullen de kosten echter verhalen op de consument via de elektriciteit- en gasrekening.[\[36\]](#)

De Vlaamse regering heeft de Elia-bijdrage in 2009 afgeschaft. Om het effect te milderen gaf ze de gemeenten uit het Aanvullende Gemeentefonds nog twee jaar een uitdovende “bijkomende compensatie voor de afschaffing van de Eliataks” ten belope van 83 miljoen euro. Sinds 2011 is dit volledig gestopt. De gemeenten moeten zelf maar uitzoeken hoe ze dat gat dichten.

In Wallonië en Brussel bedacht men bij wijze van compensatie voor het derven van energiedividenden een “wegenheffing” voor de gasdistributiebedrijven die hun leidingen mogen leggen op openbaar terrein. Ook die heffing rekent men echter door aan de burger via de gasfactuur. [\[37\]](#)

Moraal van het verhaal: de “vrijmaking” van de energiemarkt leidde alvast niet tot de beloofde daling van de energiefactuur, wel integendeel. De energieprijzen stegen de afgelopen vijf jaar met 34 %. Die stijging van de prijzen voor gas en elektriciteit weegt trouwens ook op de gemeentebegrotingen. De uitgaven voor het eigen energieverbruik voor straatverlichting of voor de verlichting en verwarming van openbare gebouwen, voor administratie, sport en cultuur liggen beduidend hoger.[\[38\]](#)

De slechte oplossingen van onze regeringen en Europa

De factuur doorschuiven naar de bewoners

In de Vlaamse gemeenten bestaan 88 soorten belasting- en retributiereglementen.[\[39\]](#) Deze zorgen gemiddeld voor 17 % van de inkomsten van de gemeenten. Deze lokale belastingen die relatief stabiel bleven in de nasleep van de lokale fiscale pacts, stegen in 2011 opnieuw met gemiddeld 5 %. We zien een piek in het Brussels, waar deze belastingen op één jaar met 9,3 % de hoogte ingingen. De gemiddelde Belg betaalde in 2010 jaarlijks 122 euro aan specifieke lokale belastingen.[\[40\]](#)

Europa dringt erop aan om de activiteiten met betrekking tot energie, waterbeheer en afvalbeheer onder te brengen onder lokale overheidsbedrijven.[\[41\]](#) Deze bedrijven dienen voor de verwerking van huisvuil en afvalwater de principes toe te passen van “de werkelijke kosten” en werken volgens het principe “de vervuiler betaalt” voor de afvalverwerking en voor de “werkelijke kosten” van zaken zoals de zuivering en de verdeling van drinkwater.

Het aantal algemene (forfaitaire) belastingen en retributies voor het ophalen van huisvuil daalde in Vlaanderen tussen 2007 en 2009 – mede onder invloed van het “lokaal pact” – met 50 %, van 190 naar 95. Tegen 2010 moest de forfaitaire huisvuilbelasting helemaal afgeschaft zijn. Dit in uitvoering van een Europese richtlijn (2008/98/EG) die stelt dat huisvuilophaling en verwerking vanaf 2013 volledig aan de consument moet worden aangerekend, volgens het principe “de vervuiler betaalt” en aanrekening van “de werkelijke kost”. Een reeks nieuwe belastingen en retributies op vuilniszakken en/of kosten voor recyclage maakte de huisvuilophaling in vele gemeenten fors duurder. In Zelzate bijvoorbeeld wordt momenteel nog altijd 60 % van de kost gedragen door het algemeen budget en terwijl “slechts” 40 % komt ten laste van de “burger” via “difstar” (een pasjessysteem dat je doet betalen volgens het volume meegegeven afval). Maar Zelzate is, ook wat dat betreft, een uitzondering geworden. In de andere gemeenten van dezelfde intercommunale komt nu inmiddels al 70 à 80 % ten laste van de mensen.

Hetzelfde gebeurt in Wallonië. De Waalse regering verplicht steden en gemeenten 94,08 % van de werkelijke kosten voor huisvuilophaling te dekken. Het Besluit van de Waalse regering van 5 maart 2008 betreffende het beheer van afval uit de gebruikelijke activiteit van de gezinnen staat bekend onder de mooie naam *L'arrêté coût-vérité*, het “werkelijke-kosten-

besluit”. Dit suggereert dat de gemeentetaks als gevolg van dit besluit, genoemd *Taxe du coût vérité des déchets*, als gevolg van dit besluit een “rechtvaardige” maatregel zou zijn. In werkelijkheid gaat het om een nieuwe, redelijk zware belasting voor de bevolking. Om maar een voorbeeld te geven, Charleroi rijft met deze taks jaarlijks 9.255.000 euro binnen.

Europese Unie maakt weg vrij voor GDF-Suez en Cie

Johan Vandepaer, gemeenteraadslid voor de PVDA+ in Herstal, maakte een analyse van het beleid van de Waalse overheid. Het principe om de werkelijke kosten te hanteren, opgelegd door de Europese Commissie, ziet hij als een strategie om heel de sector van de huisvuilomhaling rijp te maken voor privatisering door grote multinationals als GDF-Suez.

Net zoals de meeste Waalse gemeenten besliste ook Herstal om vanaf 2009 het principe van de werkelijke kosten toe te passen: 90 % van de totale kostprijs in 2011, 95 % in 2012 en 100 % in 2013. Als gevolg hiervan ging de huisvuilbelasting tussen 2009 en 2011, al naar gelang de samenstelling van het gezin, omhoog met 20 tot 60 % .

In 2006 legde Europa het kader vast (EU-Richtlijn 2006/12/CE), dat de bevoegdheid van de gemeentes voor afvalverwerking (die nochtans al bestond sinds de middeleeuwen) overhevelde naar de staten en gewesten. Dit zette meteen ook het licht op groen voor de inmenging van privébedrijven. Europa maakte er een internationale markt van. Afvalverwerking is immers een winstgevendende activiteit. Als het niet genoeg opbrengt, moet de burger het verschil bijpassen. Voortaan mag de privé de overheid vervangen als “ophaler”. In België worden de gewesten verantwoordelijk. Het Waals gewest past de richtlijn toe via 2 decreten van maart 2007. Het verplicht progressief de werkelijke kosten toe te passen in jaarlijkse schijven van 5 % vanaf 2008 tot ze aan 100 % komen. De gemeenten mogen zelfs tot 110 % gaan. Niet toepassen van de EU-richtlijn leidt tot inhouding van subsidies.

Zelfs de bevoegde minister moet toegeven dat het Waals gewest zijn burgers zwaar laat betalen voor het afval. Hierover geïnterpelleerd door parlementslid Wesphael (Ecolo), antwoordt minister Lutgen (Cdh) op 4 december 2008: “Het is waar dat, als ik het heb over het principe van aanrekening van de werkelijke kosten, de bijdrage die de gemeenten vragen te hoog is en dat wat de mensen moeten betalen, duurder is dan de diensten die zij daadwerkelijk aan de bevolking verlenen.”

Op 22 juli 2008 ging Suez Environment naar de beurs (tot tevredenheid van Albert Frère) met als doel het *worldleadership* in de sector van de waterdistributie en -behandeling en van de afvalverwerking. In april 2009 is de verbrandingsoven van de intercommunale Intradel in Herstal niet langer een openbare nutsinstelling. Hij komt voor een deel in privéhanden, voor 15 % bij Suez (Frankrijk) en voor 15 % bij Van Gansewinkel (Nederland en de Verenigde Staten). Voortaan heet hij Uvélia. Het nieuwe systeem voor ophaling van huisvuil via containers met ingebouwde chip is in Herstal van kracht sinds 1 januari 2011.[\[42\]](#)

Er is nog een andere Europese richtlijn, over de behandeling van stedelijk afvalwater. Deze bepaalt dat de staten tegen 2010 een redelijke doorrekening moeten realiseren van de waterlevering en -behandeling via een eengemaakte factuur. Momenteel rekent men de levering van drinkwater al voor 100 % door en de sanering van het afvalwater voor 50 % . Maar tegen 2015 moeten ze ook de kwaliteit van de waterlopen verbeterd hebben. Men schat de kosten voor de noodzakelijke investeringen nu al op 6,5 miljard euro. Na een eerste piek in 2005 (vlak voor de lokale verkiezingen) bleven verdere investeringen uit. Vast staat dat de bedragen die tot nu toe daarvoor voorzien worden ruimschoots ontoereikend zijn. Op dit ogenblik worden die geput uit hetzij riooltaksen, hetzij uit een saneringsbijdrage (een steeds meer door de gemeenten toegepaste techniek, doorgerekend in de waterfactuur). De aangroei van deze financieringsbronnen voor de behandeling van het afvalwater zullen, na de verkiezingen van 2012, in alle gemeenten hoog op de agenda komen te staan.

Een andere, steeds meer gebruikte weg om de financiële tekorten te drukken, is de burgers meer te laten betalen voor geleverde diensten. Zo steeg de tarifiering van prestaties in 2011 in de Belgische gemeenten in een jaar met gemiddeld 10,5 %. Een voorbeeld uit Antwerpen: de prijs voor een zwembeurt van 1 uur steeg in de stedelijke zwembaden met 50 % (kinderen, senioren) en 100 % (anderen). Als je langer dan een uur (plus 40 minuten voor aan- en uitkleden) binnenblijft, moet je dubbel betalen (+ 3 euro voor een volwassene).

Ook in de gemeentelijke sociale huisvestingsmaatschappijen wordt alles duurder. Op de eerste plaats door het algemene beleid van de gewestregeringen. De Vlaamse regering ging een nieuw principe hanteren voor het bepalen van de basishuur voor sociale huurwoningen. Voortaan neemt men de “marktwaaarde” van de woningen in de omgeving als referentie. Dit leidde tot huurprijzen die nog moeilijk “sociaal” te noemen zijn. Daarnaast rekenen de huisvestingsmaatschappijen steeds hogere huurlasten aan voor schoonmaak en verlichting van gemeenschappelijke delen, voor groenonderhoud... of voor diensten die vroeger vaak gratis waren (onderhoud, herstelling van versleten installaties enz.)[\[43\]](#)

Minder sociale investeringsprojecten

Een andere manier om te besparen is het terugschroeven van de investeringen. In 2009 bedroegen de gemiddelde investeringen per gemeente 5 miljoen euro.[\[44\]](#) Dit is minder dan de 5,5 miljoen in 2006, maar er is altijd sprake van een zogenaamde “electorale cyclus”.[\[45\]](#) In 2010-2011 zien we, heel ongewoon, eerder een vertraging: “De investeringsprojecten kenden een zeer bescheiden groei (+1,5 %) in 2010 en ook in 2011 zal er een beperkte toename zijn met +4,5 %, dus een relatief laag groeitempo op een jaar van het einde van de bestuursperiode.”[\[46\]](#)

In deze context kunnen we verwijzen naar de nefaste impact van het Europees Systeem van nationale Rekeningen, beter gekend als “ESR 95”, het Europese Stelsel van Rekeningen.

Volgens de ESR 95-regels mogen de lokale besturen in principe een tijdelijk tekort niet compenseren via de opgebouwde reserves van vorige jaren. Tegelijk maken de ESR 95-regels geen onderscheid tussen uitgaven op de gewone “gewone dienst” (of ‘gewone begroting’, zonder de investeringen) of de “buitengewone dienst” (of ‘buitengewone begroting’ met de uitgaven voor investeringen). Beide ESR 95-bepalingen samen kunnen de Belgische gemeenten flink in de problemen brengen, want de meerderheid werkt op beide “diensten” met tekorten. Over de periode 2007-2011 vertoont de helft van de gemeenten een tekort over het eigen dienstjaar en de buitengewone dienst. Voor alle Vlaamse gemeentebegrotingen samen zorgde het zware crisisjaar 2008 voor een tekort op de “gewone dienst” (investeringen niet inbegrepen) van 124 miljoen euro. In de “buitengewone dienst” noteren bovendien 242 van de Vlaamse gemeenten een tekort op het dienstjaar.

Volgens de budgetten voor 2011 zouden 327 van de 589 Belgische gemeenten (56 %) een tekort optekenen, het hoogste percentage sinds het begin van de bestuursperiode.

De VVSG waarschuwt ook nog voor een andere ESR 95-regel: “Deze vraagt in feite dat de lokale besturen hun investeringen in het jaar zelf integraal financieren.” Dit gaat totaal in tegen de in ons land gebruikelijke financieringswijzen. Een gemeente mag vandaag lenen, op kortere of langere termijn, om een investering te financieren. De investering zal immers ook voor langere tijd ten dienste staan van de lokale gemeenschap. Dit is hetzelfde principe als de afbetaling van een lening voor een woning, gespreid over meerdere jaren. Voorwaarde is echter natuurlijk dat de gemeente de aflossing van de intresten en de hoofdsom van die lening kan dragen binnen de “gewone dienst” met behulp van de door haar ontvangen subsidies en geïnde belastingen.

De VVSG kritiseert: “Dat erop neer te pleiten voor ofwel bijzonder sterke schommelingen in de lokale belastingen in functie van de investeringen die toevallig dan gebeuren, ofwel voor een zoektocht naar allerlei manieren om via debudgettering en PPS-operaties[\[47\]](#) de private sector mee te laten investeren (met de Vlaamse inhaaloperatie scholenbouw zien we waar dat eindigt), ofwel voor een drastische reductie van de lokale investeringen.”[\[48\]](#) Zo’n reductie zou allesbehalve een goede zaak zijn.

Minder investeringsprojecten in de gemeenten heeft een directe negatieve invloed op het dagelijkse leven van de inwoners en op de economie. Het betekent uitstel voor de aanleg en heraanleg van straten, parken en groenruimtes, voor de nieuwbouw van openbare gebouwen (bibliotheken, kinderopvang, dienstencentra, zwembaden, sporthallen, cultuurcentra, musea, stedelijke scholen en ziekenhuizen). Men gaat besparen op het onderhoud en de renovatie van het bestaande patrimonium. Dit alles heeft een negatieve invloed op de economie. Gemeenten, OCMW’s en provincies nemen immers ongeveer 50% van alle overheidsinvesteringen voor hun rekening.[\[49\]](#) Normaal is het stimuleren van de overheidsinvesteringen een belangrijk middel om uit een economische crisis te geraken en jobs te scheppen. Op lokaal vlak zien we alvast het tegenovergestelde gebeuren.

Alternatieven

Een eerste duidelijke eis is dat de hogere overheden het Gemeentefonds herfinancieren en alle negatieve effecten van de fiscale hervormingen en liberalisering op de gemeentelijke belastingen inkomsten ook effectief compenseren. De noodzakelijke middelen hiervoor moeten komen van uit het pakket maatregelen voor een meer rechtvaardige fiscaliteit dat de PVDA voorstelt:

1. De invoering van een miljonairstaks (jaarlijkse opbrengst: 8 miljard euro).
2. De afschaffing van de aftrek van de notionele interest (opbrengst: 2 miljard).
3. Effectieve strijd tegen de grote fiscale fraude (opbrengst: 3 miljard).
4. De invoering van het kiwimodel voor goedkope geneesmiddelen (opbrengst: 2 miljard);
5. Een crisisbelasting op de banken (opbrengst: 1 miljard)
6. De invoering van een Electrabeltaks voor recuperatie van de extra winst op de al afgeschreven kerncentrales (opbrengst: 1 miljard).

Een deel van deze jaarlijkse opbrengst van 17 miljard euro kan dienen voor een betere financiering van de opdrachten van de gemeenten en hun OCMW’s.

Een ander aandachts- en strijdpunt betreft de mechanismen achter de algemene financieringsmiddelen (zoals de gemeentebelasting, de grondbelasting maar ook het gemeentefonds). Daardoor vallen de gemeentelijke beleidskeuzes steeds binnen een vooraf bijna volledig bepaald financieel kader. Dat is de laatste vijftien jaar sterk bepaald door de logica van liberalisering, besparingen en belastingvermindering voor de rijken. Tot voor kort was het aandeel van de belastingen in de eigen ontvangsten van de gemeenten in Vlaanderen bijvoorbeeld relatief hoog tegenover de rest van Europa.[\[50\]](#) Door de belastingvermindering voor de superrijken en, vooral voor grote, bedrijven duwt het beleid nu in een andere richting.

Verder moeten we de fiscale autonomie verdedigen. Want die ligt vandaag onder vuur hoewel ze grondwettelijk verankerd is.

Door het heffen van lokale belastingen kunnen steden en gemeenten wel degelijk een eigen beleid ontwikkelen met duidelijke eigen politieke keuzes. Voorbeelden zijn het heffen van belastingen op leegstand, tweede verblijven, bankautomaten, kantoorruimten enz. Ze kunnen beslissen de inkomsten nuttig te besteden, aan de noden in de OCMW’s, in openbare

tewerkstelling en voor het betaalbaar houden en/of gratis maken van een aantal elementaire basisnoden zoals energie, water en afvalbeheer.

Een ander belangrijk punt is een goed zicht te krijgen op de impact van de liberalisering en privatiseringen. Deze hebben de gemeenten de voorbije decennia hard getroffen. De richtlijnen rond afval, water en energie spelen een grote rol. Daarnaast is er de impact van de Europese normen voor de begrotingen van de overheden, de ESR 95. Sinds het uitbreken van de Europese schulden crisis wonnen deze steeds meer aan belang.

Tot slot mogen er ook vragen gesteld worden bij de belangrijke verspillingen en de inefficiëntie die het gevolg geweest zijn van de regionalisering van het gemeentebestuur. En in welke mate hier op een verantwoorde wijze kan en moet teruggekomen worden. Hierbij moet duidelijk zijn dat de regionalisering in grote mate heeft bijgedragen tot enorme verspilling en afbraak van de bestaande solidariteitsmechanismen.

De strijd om de gemeenten de financiën te bezorgen die zij nodig hebben voor hun sociale, administratieve en economische opdrachten is dus ook en vooral een strijd voor het doen betalen van de crisis door diegenen die hem veroorzaakt hebben, een strijd tegen de neoliberale dictaten van de Europese Commissie en een strijd voor het behoud van een solidair België met efficiënte staatsstructuren.

Koen Hostyn (koen.hostyn bij gmail.com) heeft filosofie en economie gestudeerd aan de Universiteit Gent. Hij is verantwoordelijk voor de wijkwerking van de PVDA in Gent.

Kris Merckx (kris.merckx bij skynet.be), huisarts op pensioen, is de oprichter van Geneeskunde voor het volk en oud hoofdredacteur van Solidair, het weekblad van de PVDA. Hij was gemeenteraadslid in Hoboken van 1977 tot 1982.

Noten

[1] Dexia-studie juli 2011, *Lokale financiën Gemeenten en provincies*, blz. 24.

[2] VVSG, *Financiële situatie lokale besturen gaat snel achteruit*, Persbericht, 15 maart 2011.

[3] Dexia, *Lokale belastingen*, juli 2011, p. 6.

[4] *Ibidem*, p. 7.

[5] De onroerende voorheffing (OV) is een door de Gewesten geheven belasting op bebouwde en onbebouwde gronden en heet daarom in de volksmond “grondbelasting”. Ze bedraagt een percentage van het kadastraal inkomen (K.I.). Het K.I. is het gemiddeld normaal netto-inkomen dat het onroerend goed (woning, fabriek, kantoor, landbouwgrond), bij verhuring, tijdens één jaar aan zijn eigenaar zou opbrengen. Wanneer er zich op een kadastraal perceel materieel en outillage bevindt dient er desgevallend voor dit perceel, naast het gebouwd of het ongebouwd kadastraal inkomen, een tweede K.I. te worden vastgesteld dat uitsluitend slaat op de voormelde uitrusting. woningen en andere gebouwen. Tot 1990 bedroeg de gewestelijke OV zowel in heel België 1,25 %. Voor een woning met een K.I. van 3000 euro was dat dus 75 euro (toen nog 3000 BF). Op die gewestelijke OV heft de gemeente opcentiemen, meestal rond de 2500 opcentiemen. Dat betekent dat de eigenaar bovenop elke euro (of 100 cent) OV voor het Gewest aan de gemeente 2500 opcentiemen (of 25 euro) moet betalen of 25 x meer grondbelasting (OVV) dan OV. In bovenvermeld voorbeeld zal de eigenaar dus $75 \times 25 = 1875$ euro

grondbelasting (OVV) betalen

Sinds 1991 heeft de Vlaamse regering de regionale basisheffing (OV), waarop de opcentiemen gelden, verdubbeld tot 2,50 % en tegelijk werden de toen geldende gemeentelijke opcentiemen gehalveerd. Wallonië en Brussel behielden de 1,25 % als basistarief en dus bleven ook de opcentiemen ongewijzigd.

[6] Meestal dienen deze fondsen om het verlies van inkomsten te compenseren die het gevolg zijn van beslissingen opgelegd of genomen door Europa (de vrijmaking van de energiemarkt) of door de federale of regionale overheden (bv. de van de schrapping van de belasting op de drijfkraft; zie verder).

[7] Delabie en Lerouge, "De gemeentelijke financiën doorgelicht", in *Marxistische Studies*, nr. 74, april-juni 2006.

[8] (x2) omdat je sinds 1991 de Vlaamse opcentiemen met 2 moet vermenigvuldigen (om ze te kunnen vergelijken met de Waalse opcentiemen. Zie voetnoot 5.

[9] De belasting op drijfkraft is een belasting op het vermogen van de motoren die gebruikt worden in de industrie en andere bedrijfstakken.

[10] Vlaams N-VA-minister Philippe Muyters is er deze keer als de kippen bij om de Walen als voorbeeld te stellen. Hij roept op om in Vlaanderen hetzelfde te doen.

[11] Het betrof dus een inkomst van ongeveer 27 miljoen euro. Dat is een fractie van het totaal van ongeveer 1.300 miljoen euro aan ontvangsten door de stad Antwerpen. Ontvangsten die dus voor het grootste deel afkomstig zijn van de gewone burgers (belastingbetalers) via de aanvullende personenbelasting, de grondbelasting en de financiering door de overheid van het Gemeentefonds.

[12] Zie <http://www.wallonie.be/fr/actualites/archives-des-actualites/un-nouveau-fonds-des-communes.html>.

[13] Deze stedelijke gemeenten hebben echter relatief minder inkomsten uit belastingen, namelijk 32 % in vergelijking tot een gemiddelde van 50 % bij de andere clusters (kustgemeenten niet meegerekend).

[14] Joost Vaesen, *Osmose, dwang en tegenmacht? De verhoudingen tussen de openbare besturen in Brussel, 1970-2004*, doctoraatscriptie, VUB, 2008. (<http://www.briobrusseel.be/assets/scripties/osmose%20dwang%20en%20tegenmacht.pdf>).

[15] In de vergelijkbare grote centrumsteden Antwerpen en Luik vertegenwoordigen de subsidies uit het Gemeentefonds respectievelijk 36 % en 28 % van de ontvangsten.

[16] VSGB, *Een fusie van de gemeenten komt er nooit*, Persmededeling, maart 2011.

(<http://www.brusselnieuws.be/artikel/vsgeb-%E2%80%98een-fusie-van-gemeenten-komt-er-nooit%E2%80%99>)

[17] Dexia-studies, *De hervorming van het Gemeentefonds in Wallonië en het Tonusplan*, De financiële uitdagingen voor de gemeentebesturen, fiche 7, 2007. Grafiek 1 geeft goed aan hoe in twintig jaar tijd het aandeel van de belastingen in de ontvangsten van de Waalse gemeenten verdubbelde. De gemeentelijke ontvangsten in Vlaanderen en Brussel kenden in grote lijnen een gelijkaardige evolutie.

[18] In de periode 2004 – 2008 stijgen de oorspronkelijk gebudgetteerde uitgaven op de gewone dienst (eigen dienstjaar) met 16,5 %. Ondertussen stijgen de ontvangsten van de gemeenten slechts met 15,88 %. Het resultaat van het eigen dienstjaar is negatief voor elk van de beschouwde jaren en het tekort verdubbelt tussen 2004 en 2008. Het slechtste resultaat wordt in 2007 opgetekend met een negatief saldo van -172,5 miljoen euro.

[19] Op jaarbasis kenden deze overdrachten een groei van gemiddeld 4,7 %; wat opnieuw meer is dan de totale uitgaven van de gemeenten (+3,1 %).

[20] Ministerie van Binnenlandse Zaken, *De lokale overheden en provincies en hun bestuurskracht*, Binnenband, 2008.

[21] Dexia studies, *De vergrijzing van de bevolking*, Financiële uitdagingen van de gemeentebesturen, fiche 4, 2009. De bijkomende investeringen voor thuisverpleging en woongelegenheid voor ouderen worden door Dexia geschat op respectievelijk +50 % en +35 % over de periode 2000 en 2020.

[22] Die maatregelen waren vervat in het Koninklijk Besluit van 21 september 2004 en in het akkoord van 18 juli 2005.

[23] Dexia studies, *De ouderenzorg en de OCMW-rusthuizen*, Financiële uitdagingen van de gemeentebesturen, fiche 13, 2007.

[24] In de mate waarin deze bevoegdheden, na de staatshervorming, worden overgedragen aan de overheden van de Gewesten zal deze vraag van de gemeenten voor tussenkomst van de hogere overheid zich in de toekomst tot hen richten.

[25] Ministerie van Binnenlandse Zaken, *De lokale overheden en provincies en hun bestuurskracht*, Binnenband, 2008.

[26] *Pensions: le budget des communes explose, des mesures s'imposent!*, Actualité, www.uvcw.be, 14 september 2011.

[27] VVSG, *Financiële situatie lokale besturen gaat snel achteruit*, Persbericht, 27 september 2011.

[28] PVDA, *Gemeenten herfinancieren Dexia: pure oplichterij waar de burger duur voor zal moeten betalen*, Persbericht, 30 september 2009.

[29] De Holding had haar aandelen bij Dexia immers aan 8,26 euro per aandeel in haar rekeningen geschreven, maar door de aanhoudende slechte resultaten zou de waarde van die aandelen op de beurs zakken tot 0,60 euro per aandeel. Al snel had de Gemeentelijke Holding de noodzakelijke middelen niet meer om haar schulden te betalen en dreigde het faillissement.

[30] Om die overheidssteun te financieren moeten de overheden van ons land opnieuw leningen afsluiten. Maar ook die leningen worden alsmaar duurder naarmate de crisis dieper wordt en de rente op de staatsobligaties toeneemt.

[31] Dexia, *Lokale belastingen*, 2011, p. 2. Volgens Dexia zelf is er sprake van een daling van de financiële ontvangsten van 9,3 % in 2011, waarbij echter nog geen rekening gehouden werd met het debacle van de financiële holding.

[32] *De Morgen*, 15 februari 2012.

[33] OIVO, *Liberalisering energiemarkt zorgt voor hogere prijzen*, 15 september 2004.

http://www.crioc.be/index.php?mode=document&id_doc=1006&lang=nl.

[34] Dexia studies, *De vrijmaking van de energiemarkt*, Financiële uitdagingen van de gemeentebesturen, fiche 8, 2007.

[35] In 2009 verkochten de gemeenten via Publigas hun deelneming van 31,25 % in Distrigas aan het Italiaanse ENI voor 1,5 miljard euro. Hierdoor werd er dit jaar wel een uitzonderlijk positief resultaat gerealiseerd, zij het op korte termijn.

[36] Deze kosten verhalen op de grote energieleveranciers zoals Electrabel, dat zien onze regeringen niet zitten. Hoewel Electrabel, dankzij haar nog grotendeels onaangetaste monopoliepositie en dankzij fiscale cadeaus zoals de notionele intrest, uitzonderlijke winstmarges noteert.

[37] Als officiële reden voor de prijsstijgingen geven de DNB's op dat zij vanuit de overheid taken opgelegd krijgen zoals de gratis levering van een hoeveelheid elektriciteit aan elk Vlaams gezin, de plaatsing van budgetmeters enz.

[38] Het verlies van zeggenschap bij de energieleveranciers laat de gemeentebesturen ook niet langer toe om voorkeurtarieven te bekomen voor voetbal- en andere sportverenigingen.

[39] Ministerie voor Binnenlandse Zaken, *De lokale overheden en hun bestuurskracht*, Jaarbeeld, 2010, p. 79. Uit het overzicht blijkt dat een gemiddelde Vlaamse gemeente heeft 21 soorten belastingen en/of retributies heeft. Gent heeft met 42 reglementen het grootste aantal, maar wordt op de voet gevolgd door de stad Antwerpen met 41 reglementen.

[40] Alles samen heffen de Vlaamse gemeenten ongeveer 3,7 miljard belastingen of 600 euro per inwoner.

[41] Dexia, *Lokale overheidsbedrijven*, Lokale Financiën, mei 2011. Uit deze studie blijkt dat de intercommunales en (gewone of autonome) gemeentebedrijven samen met een aantal lokale (private en publieke) sleutelactoren in deze sector een balanstotaal van 53 miljard euro realiseren. In het boekjaar 2009 realiseerden zij een nettoresultaat van 1,7 miljard euro, waarvan 90 % gaat naar de energiesector en de financiering ervan.

[42] Een vernieuwing die bepaald niet zonder belang is: de containers zijn verbonden aan een bepaald adres, net zoals onze tellers van gas en elektriciteit. Sinds de liberalisering gaat de prijs onophoudelijk omhoog. Ook hier zit Suez-Electrabel voor iets tussen.

[43] De werkgroep sociale huisvesting van de PVDA voerde in Antwerpen actie tegen de steeds hogere huurlasten die de maatschappij Woonhaven oplegde en stelde daarvoor een gedetailleerd eisenprogramma op.
http://antwerpen.pvda.be/uploads/media/Huurlasten_dossier.pdf.

[44] Ministerie voor Binnenlandse Zaken, *De lokale overheden en hun bestuurskracht*, Jaarbeeld, 2010.

[45] Dit wil zeggen dat steden en gemeenten, zowel omwille van praktische redenen (investeringen komen pas na een aantal jaren op gang) als om politieke redenen (wens om herverkozen te worden) de meeste investeringen realiseren in de laatste jaren van hun legislatuur.

[46] Dexia-studie juli 2011, *Lokale financiën Gemeenten en provincies*, p. 4.

[47] PPS = publiek-private-samenwerking voor de financiering van projecten (scholen- en wegenbouw enz.).

[48] VVSG, *Problemen Belgische overheidsfinanciën liggen niet aan lokale besturen*, Persbericht, 15 maart 2011.

[49] De Vlaamse gemeenten besteden in 2009 samen op jaarbasis 8,21 miljard euro of 1.333 euro per inwoner, waarvan 2,61 miljard aan investeringen. In 2010 zouden de lokale overheden (sector S-1313) goed geweest zijn voor bijna de helft van de brutovorming van vast kapitaal door alle overheidsgeleningen samen. In het verkiezingsjaar 2006 steeg dit percentage zelfs uitzonderlijk tot 57,2 %. Dit volume vertegenwoordigt in relatieve termen 0,78 % van het bruto nationaal product of 243 euro per inwoner.

[50] VVSG, *Gemeentefiscaliteit in het verdomhoekje*, 2004. Uit deze studie blijkt overigens dat deze cijfers nogal verschillen van land tot land, met bv. hoge cijfers (meer dan 50 %) in een aantal Scandinavische landen en lage cijfers (minder dan 10 %) in bv. Nederland.